

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԼՈՒՍԻՆԵ ԱՐՄԵՆԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅԱՆ
ԼԵԶՎԱԾԱՆԱԶՈՂԱԿԱՆ ՄՈԴԵԼԱՎՈՐՈՒՄԸ**

**Ժ. 02.07 - «Ռոմանագերմանական լեզուներ» մասնագիտությամբ
բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի
հայցման ատենախոսության**

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ 2017

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Երևանի պետական համալսարանում:

Գիտական խորհրդատու՝ Բ.Գ.Ղ., պրոֆ. Ե.Լ. Երզնկյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝
Բ.Գ.Ղ., պրոֆ. Կ.Շ. Աբրահամյան
Բ.Գ.Ղ., պրոֆ. Ա.Ս. Հովհաննիսյան
Բ.Գ.Ղ., պրոֆ. Ա.Հ. Զիվանյան

Առաջատար կազմակերպություն՝ Հայ-ռուսական (սլավոնական) համալսարան:

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2017թ. նոյեմբերի 22-ին, ժամը 11.00-ին ՀՀ ԲՈՀ-ի՝ Երևանի պետական համալսարանում գործող 009 «Օտար լեզուներ» մասնագիտական խորհրդի նիստում (Երևան, Ալեք Մանուկյան 1):

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Երևանի պետական համալսարանի գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2017թ. հոկտեմբերի 20-ին:

Մասնագիտական խորհրդի
գիտական քարտուղար,
Բ.Գ.Ղ., պրոֆեսոր

Ե.Լ. Երզնկյան

Տնտեսական վերելքի և համաշխարհայնացման այս դարաշրջանում ժամանակակից հասարակական-տնտեսական ոլորտին առնչվող թեմատիկան դառնում է ավելի ու ավելի արդիական և հեռանկարային: Տնտեսական երևույթներն ու իրադարձությունները ուսումնասիրվում են նախևառաջ մարդու համար դրանց դերով, նրա կենսագործունեության մեջ՝ դրանց նշանակությամբ, անհատի զարգացման և կատարելագործման համար՝ դրանց գործառույթներով: Ակամայից ընկղմված լինելով տնտեսական աշխարհում կատարվող իրադարձությունների հորձանուտը՝ մարդը դառնում է հաշվարկման կետ այս կամ այն տնտեսական իրադարձության վերլուծության դեպքում, անմիջականորեն ներգրավվում այդ վերլուծության մեջ՝ որոշելով դրա հեռանկարներն ու հետևանքները: Ակնհայտ է, որ մի շարք տնտեսական խնդիրների լուծումներ գերակայորեն կապված են դրանց պատշաճ լեզվականացման փաստի հետ: Այս առումով, առաջանում է տնտեսական երևույթների և իրադարձությունների լեզվական արտահայտման խորաքնին վերլուծության, լսարանի վրա նրանց ազդեցության, ինչպես նաև մարդկանց մոտ տնտեսական աշխարհի մտավոր կաղապարի ստեղծման առանձնահատկությունների ուսումնասիրության խիստ անհրաժեշտություն: Օբյեկտիվ իրականության որոշակի հատվածի լեզվաճանաչողական վերլուծությունը, ինչը մեր ուսումնասիրության պարագայում վերաբերում է տնտեսական իրադարձությանը, հնարավորություն է տալիս առավել պարզ ու արդյունավետ ճանապարհով վեր հանելու վերջինիս բնորոշ գծերը և մոդելավորելու տվյալ հայեցակարգը:

Սույն ատենախոսության մեջ որպես հետազոտության **առարկա** քննության են ենթարկվում «տնտեսական իրադարձություն» հասկացությթ և անգլերեն տնտեսական մեդիադիսկուրսում վերջինիս լեզվական ու մտավոր պատկերման հնարները:

Տնտեսական իրադարձությունն աշխատանքում սահմանվում է որպես մի երևույթ, որն ընդգրկում է այն ամենը, ինչ կատարվում է համաշխարհային, ինչպես նաև առանձին վերցրած երկրների տնտեսություններում և ներառում է տնտեսական անկում և վերելք առաջացնող իրավիճակներ, որոնք հասարակությունն արժևորում է որպես տնտեսական աշխարհում էական, կարևոր փոփոխություններ:

Տնտեսական իրադարձությունների լուսաբանումը իրականացվում է տնտեսական մեդիադիսկուրսի միջոցով, որն աշխատանքում սահմանվում է որպես յուրօրինակ խոսության ին համաձուլվածք, մի առանձնահատուկ այլընտրանքային աշխարհ, որն ունի իր սեփական կանոնները, խնդիրներն ու նպատակները:

Աշխատանքի **նպատակն է** տնտեսական իրադարձության համապարփակ ուսումնասիրությամբ վեր հանել տվյալ երևույթի լեզվաճանաչողական հայեցակարգը:

«Ետազոտության ընդհանուր նպատակով պայմանավորված՝ առաջադրվել են հետևյալ **խնդիրները**.

- բացահայտել «իրադարձություն» հասկացույթի էությունը և որոշել դրա բնորոշ հատկանիշները,

- բնորոշել տնտեսական իրադարձությունը՝ որպես անհատի կողմից աշխարհի տնտեսական պատկերի ձևավորման ու համալրման համար անհրաժեշտ տարր,

- վերլուծել «տնտեսական դիսկուրս» հասկացության մասին գոյություն ունեցող մեկնաբանությունները և հիմնավորել դրա՝ որպես հաղորդակցական-ճանաչողական յուրօրինակ երևույթի սահմանման մեր ընտրությունը՝ տարանջատելով այն սահմանակարգային դիսկուրսի այլ տեսակներից,

- ներկայացնել ժամանակակից տնտեսական մեդիադիսկուրսի կառուցվածքն ու ստեղծման ռազմավարությունը, ինչը թույլ է տալիս համակողմանիորեն նկարագրել տնտեսական իրադարձությունը,

- ճանաչողական մակարդակում մոդելավորել տնտեսական իրադարձությունը՝ որպես գիտելիքի միավոր,

- կառուցվածքայնացնել տնտեսական իրադարձության ֆրեյմ-սցենարը և բացահայտել վերջինիս միջուկային և պայմանական սլոթները,

- մանրագնին ուսումնասիրել առանձին սլոթների ներկայացման և վերձանման առանձնահատկությունները,

- հետազոտել տնտեսական իրադարձության հասկացության դաշտի ձևավորման գործընթացն իրադարձային կադապարների կիրառմամբ,

- սահմանել տնտեսական իրադարձության հասկացության դաշտի կառուցվածքայնացման համար անհրաժեշտ համաիրադարձային փոխանունության ճանաչողական մեխանիզմի սկզբունքները,

- մշակել համաիրադարձային լեզվամիավորների միջոցով կանոնավոր կերպով առաջացող ճանաչողական-փոխանվանական անցումների կադապարների տիպաբանություն:

Թեմայի **արդիականությունը** պայմանավորված է մի քանի հանգամանքներով:

Նախ՝ աշխատանքն անդրադառնում է այն խնդիրներին, որոնք մի շարք գիտակարգերի ուսումնասիրման կիզակետում են և կապված են լեզվաճանաչողության, մտածողության գործընթացներում լեզվի դերի և աշխարհի տնտեսական պատկերի ձևավորման սկզբունքների հետ: Երկրորդ՝ արդիականությունը պայմանավորված է նաև տնտեսական ուղղվածությամբ տեքստերի նկատմամբ օրեցօր աճող հետաքրքրությամբ, ընդհանուր առմամբ,

տնտեսական իրադարձության լեզվականացմանը և մտապատկերմանը վերաբերող հատուկ հետազոտությունների սակավությամբ, տնտեսական՝ որպես սահմանակարգային (ինստիտուցիոնալ) դիսկուրսի հատուկ տեսակի ուսումնասիրության անհրաժեշտությամբ: Երրորդ՝ հետազոտությունը կատարված է միասնացված՝ ճանաչողական-խոսության մոտեցման լույսի ներքո, ինչը ենթադրում է հասկացույթի բովանդակային կառուցվածքի, դրա էական հատկանիշների, մտապատկերման միջոցների բացահայտում, ինչպես նաև լեզվականացման բազմազան ձևերի և մեդիադիսկուրսում գործելու առանձնահատկությունների վերհանում: Չորրորդ՝ թեմայի արդիականությունը հիմնավորվում է իրականության ընկալման ճանաչողական հիմունքների, մասնավորապես՝ համաիրադարձային փոխանունության՝ որպես օբյեկտիվ իրականության հատվածների հասկացույթային դաշտի ձևավորման հիմնարար հնարի համակողմանի վերլուծությամբ:

Հետազոտության գիտական **նորույթն** այն է, որ այստեղ առաջին անգամ.

- կատարվում է տնտեսական իրադարձության՝ որպես տնտեսական մեդիադիսկուրսի միավորի համակողմանի վերլուծություն լեզվաճանաչողական լույսի ներքո,

- մշակվում և ներկայացվում է տնտեսական իրադարձության ճանաչողական կաղապար, որի նպատակն է լեզվի միջոցով ներթափանցել գիտելիքի տարբեր կաղապարներ և նկարագրել դրանց և լեզվի միջև գոյություն ունեցող փոխկապվածությունը,

- սահմանելով տնտեսական իրադարձության ֆրեյմ-սցենարը՝ հանգամանորեն ուսումնասիրվում են ինչպես վերջինիս համար պարտադիր, այնպես էլ պայմանական սլոթների բնույթը,

- ճանաչողական-խոսության մոտեցման շրջանակներում, տնտեսական մեդիադիսկուրսի նյութի հիման վրա ներկայացվում է ճանաչողական փոխանունության առանձնահատուկ տարատեսակ՝ «համաիրադարձային փոխանունություն» անվանմամբ, որը բնորոշվում է որպես տնտեսական իրադարձության ընկալման համար անհրաժեշտ, կանոնավոր կերպով կաղապարներ ստեղծող հիմնարար հնար,

- առաջարկվում է համաիրադարձային փոխանունության ճանաչողական մեխանիզմի շնորհիվ առաջացող ճանաչողական-փոխանվանական կանոնավոր կաղապարների համապարփակ տիպաբանություն,

- տնտեսական իրադարձության մտապատկերման գործընթացը մեկնաբանվում է համաիրադարձային փոխանունության համատեքստում այդպիսով նոր կարգավիճակ շնորհելով համաիրադարձային լեզվամիավորներին՝ որպես օբյեկտիվ իրականության որոշակի հատվածների ընկալման գերակա միջոցներ:

Հետազոտության հիմնական **նյութը** քաղված է անգլալեզու

հեղինակավոր լրագրերի, ամսագրերի, շաբաթաթերթերի և առցանց կայքերի տնտեսական թեմաներով հրապարակումներից (ընդհանուր թվով՝ տնտեսական իրադարձություն լուսաբանող 5880 հոդված), որոնցում արձարծվում են հանրային-տնտեսական մի շարք խնդիրներ:

Առաջադրված խնդիրների իրագործման համար կիրառվել են լեզվաբանական զննման և նկարագրական, վիճակագրական, հասկացութային և դիսկուրս վերլուծության **մեթոդներ**, իսկ տնտեսական իրադարձության մտապատկերման կադապարների մշակման նպատակով՝ ճանաչողական մոդելավորման ֆրեյմային վերլուծության մեթոդը:

Հետազոտության իրականացման համար **մեթոդաբանական** առումով հիմնարար նշանակություն են ունեցել իրադարձությանը՝ որպես ճանաչողական միավորի նվիրված ուսումնասիրությունները (Ն. Արուտյունովա, Վ. Դեմյանկով, Դ. Դևիդսոն, Օ. Իրիսխանովա, Վ. Շաբես, Զ. Վենդեր, Զ. Կիմ և այլք), իմաստաբանության ոլորտի աշխատությունները (Յու. Ապրեսյան, Ի. Առնոլդ, Վ. Գակ, Ե. Երզնկյան, Է. Մեդնիկովա, Ն. Շմելյով, Վ. Յառոցև, Ա. Ուֆիմցևա և այլք), ճանաչողական լեզվաբանության նվաճումները (Ն. Արուտյունովա, Ն. Բոլդիրև, Ե. Կուբրյակովա, Մ. Մինսկի, Յու. Ստեպանով, Ռ. Շենկ, Ռ. Աբելսոն, Ռ. Զեկենդոֆ և այլք), դիսկուրսի տեսության ձեռքբերումները (Ն. Արուտյունովա, Ի. Գալպերին, Վ. Դեմյանկով, Թ. վան Դեյք, Տ. Դոբրոսկլոնսկայա, Ա. Զուդինով, Ե. Շեյգալ, Գ. Գասպարյան, Ա. Սիմոնյան, Շ. Պարոնյան և այլք), ինչպես նաև լեզվական և ճանաչողական փոխանունության ոլորտի ուսումնասիրությունները (Ա. Բարսելոնա, Վ. Կրոֆտ, Դ. Զիրերտս, Զ. Կովեչես, Զ. Լակոֆ, Զ. Ռադեն, Ֆ. Ռուի դը Մենդոսա, Ն. Բոլդիրև, Լ. Նովիկով, Ե. Պադուչևա, Ա. Գասպարյան և այլք):

Աշխատությունն ունի **տեսական արժեք**. դրա հիմնական դրույթներն ու ուսումնասիրության արդյունքները հեռանկարային են լեզվաբանական այն ոլորտների համար, որոնց ուշադրության կենտրոնում դիսկուրսի տարբեր տեսակների դիտարկումն է: Հետազոտությունը կատարված է որոշակի տեսակի դիսկուրսի մեծածավալ նյութի հիման վրա, ինչը հնարավորություն է ընձեռում ավելի խորությամբ ուսումնասիրելու ինչպես ընդհանրապես դիսկուրսի, այնպես էլ դրա առանձին տեսակների ձևավորման գործընթացները: Այն որոշակի ավանդ է ներդրում ինչպես ճանաչողական լեզվաբանության, մարդու կողմից գիտելիքների յուրացման գործընթացների, մասնավորապես՝ նրա կենսագործունեության համար կարևոր՝ «տնտեսական իրադարձություն» հասկացությի ձևավորման հիմնախնդիրների դիտարկման գործում, այնպես էլ ճանաչողական լեզվաբանության այն ուղղության զարգացման մեջ, որի խնդիրն է իրականության ընկալման և կարգայնացման ճանաչողական մեխանիզմների բացահայտումն ու նկարագրությունը: Հետագա զարգացում է ստանում

փոխանունության՝ որպես իրականության ընկալման ճանաչողական մեխանիզմի մեկնաբանությունը, բացահայտվում և նկարագրվում են իրադարձության ներկայացման ճանաչողական-փոխանվանական կադապարները, համաիրադարձային փոխանունության հիմնական գործառույթները, ինչը կարող է նպաստել ճանաչողական փոխանունության տեսության կատարելագործմանը:

Ատենախոսության **գործնական նշանակությունն** այն է, որ դրա հիմնական դրույթները կարող են օգտագործվել ընդհանուր և ճանաչողական լեզվաբանության դասընթացներում, իսկ արդյունքները՝ կիրառվել մամուլի լեզվի առանձնահատկությունների ուսումնասիրությանը նվիրված ձեռնարկներ կազմելիս և տնտեսական թեմատիկայով տեքստերի վերլուծության գործնական աշխատանքներ կատարելիս:

Հետազոտության նյութի փորձաքննությունը: Ատենախոսությունում հիմնական դրույթները ներկայացվել են միջազգային և հանրապետական գիտաժողովներում (Թեյլալի, 2011թ., Մոսկվա, 2013թ., Մոսկվա, 2015թ., Մոսկվա, 2016թ., Նովոսիբիրսկ, 2016թ., Սմոլենսկ, 2016թ., Երևան, 2006թ., Վանաձոր, 2011թ., Երևան, 2013թ., Երևան, 2014թ.): Ատենախոսությունում արծարծվող հիմնախնդիրներն արտացոլվել են հրապարակված հոդվածներում, ինչպես նաև քննարկվել տեսական սեմինարներում, ԵՊՀ անգլիական բանասիրության, անգլերեն լեզվի թիվ 2 և ՀՊՏՀ լեզուների ամբիոնների նիստերում:

Ատենախոսության կառուցվածքը: Նպատակն ու խնդիրները պայմանավորել են հետազոտության ընդհանուր տրամաբանությունն ու աշխատանքի կառուցվածքը, որը բաղկացած է ներածությունից, հինգ գլխից, որոնք ըստ անհրաժեշտության բաժանվում են ենթազույգների, ուսումնասիրության հիմնախնդիրը լուսաբանող և լրացնող ծանոթագրություններից, եզրակացությունից և օգտագործված գրականության ցանկից:

Ներածության մեջ ներկայացվում են հետազոտության թեման, հիմնավորվում են ուսումնասիրության արդիականությունն ու գիտական նորույթը, ձևակերպվում են հիմնահարցերը, նպատակներն ու խնդիրները, նշվում են մեթոդաբանական հիմքերն ու կիրառված մեթոդները, շարադրվում են պաշտպանության ներկայացված դրույթները, վեր է հանվում աշխատանքի տեսական նշանակությունը, տեղեկություններ են տրվում ատենախոսության դրույթների փորձաքննության վերաբերյալ, հիմնավորվում է աշխատանքի կառուցվածքը:

Ատենախոսության առաջին գլուխը («**Իրադարձության գոյաբանական մոդելավորումը**») բաղկացած է երեք ենթագլխից:

Առաջին ենթագլուխը («**Տնտեսական իրադարձությունը՝ որպես լեզվա-ճանաչողական մոդելավորման ենթակա միավոր**») նվիրված է տեսական խնդիրների քննությանը, որտեղ օբյեկտիվ իրականության մի հատված

արտացոլող տնտեսական իրադարձությունը դիտարկվում է որպես գիտելիքի միավոր, որի մտապատկերումն անհատների կողմից առկայացվում է կաղապարային բնույթի կառույցների հիման վրա: Ճանաչողական բնույթի ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ յուրաքանչյուր գործունեության հիմքում նմանատիպ՝ այս կամ այն կերպ արտահայտված մեխանիզմներն են: Այս առումով, գիտության մեջ մշակվել են «կաղապար», «մոդելավորում» հասկացությունները՝ հիմնված աշխարհի մասին տեղեկատվության ընկալման, պահպանման և փոխանցման ճանաչողական կառույցների ուսումնասիրման վրա: Ճանաչողաբանության մեջ «կաղապար» հասկացությունը, որպես երևույթների հասկացությային դաշտի ձևավորման ճանաչողական ամենաարդյունավետ մեթոդներից մեկը, արտացոլվում է մարդու ամենօրյա գործունեության մեջ՝ որպես նրա փորձի մի հատված: Այս մոտեցումը հիմնված է այն ենթադրության վրա, որ մարդը չի ընկալում աշխարհն անմիջականորեն, և մեր աշխարհընկալումը կաղապարային բնույթ ունի. այն ձևավորվում է մարդկանց՝ օբյեկտիվ իրականության մասին կաղապարված պատկերացումների հիման վրա: Այսպիսով՝ տնտեսական իրադարձության լեզվաճանաչողական մոդելավորումը ենթադրում է լեզվի յուրաքանչյուր կրողի գիտակցության մեջ առկա աշխարհի մի հատվածի՝ իրադրության կաղապարի լեզվի միջոցով մտապատկերման ուսումնասիրություն:

Երկրորդ ենթագլխում (**«Իրադարձություն» հասկացության սահմանումը**) որոշարկվում է «իրադարձություն» հասկացության գոյաբանական կարգավիճակը և վերջինիս իրականացման համար անհրաժեշտ հիմնական տարրերի առանձնահատկությունները:

Առկա տեսագործական նյութի վերլուծությունը թույլ է տալիս նկատել, որ իրադարձությունը բարդ կառուցվածքային համալիր է, որի գոյության նախապայման են գործողություն կատարողի իրականացրած գործընթացները կամ գործողությունները: Վերջիններս իրադարձության հիմքում առկա փոփոխության տարրերն են, որոնք սահմանվում են որպես «առարկայի, երևույթի մի վիճակից մյուսին անցման գործընթաց, առարկայի, երևույթի նոր հատկանիշների, գործառույթների, որակների ձեռքբերում ներքին պատճառների և շրջակա միջավայրի այլ առարկաների, երևույթների ներգործության արդյունքում»¹: Փոփոխության հատկանիշը շատ կարևոր է այն առումով, որ յուրաքանչյուր իրադարձության ավարտ ենթադրում է անցում նոր վիճակի, որը որակապես տարբերվում է ելակետայինից: Բացի այդ, իրադարձության համար շեշտադրվում է նշանակալիության տարրը, քանի որ յուրաքանչյուր եղելություն, որպես կանոն, իր ազդեցությունն ունի անհատի, հանրության աշխարհընկալման կաղապարի վրա, և այս առումով էլ մարդու կողմից տարբեր

¹ St' u Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник. М.: Наука, 1975, с. 191.

ընկալումների արդյունքում վերածվում է փաստի: Տարածաժամանակային տեղորոշումը ևս պարտադիր տարր է իրադարձության կայացման գործընթացում:

Երկրորդ ենթագլխում (**«Տնտեսական իրադարձությունը՝ որպես աշխարհի տնտեսական պատկերի միավոր»**) տնտեսական իրադարձությունը ներկայացվում է որպես անհատի կողմից աշխարհի տնտեսական պատկերի համալրման անքակտելի տարր: Մարդը կյանքի ընթացքում շարունակաբար փոխում է իր պատկերացումներն աշխարհի մասին, այսինքն՝ վերջինիս պատկերը փոփոխական բնույթ է կրում: Իրադարձությունների ընկալման գործընթացում գործի է դրվում մարդու աշխարհաճանաչման բարդ համակարգը և բացահայտվում է, թե ինչպես է մարդը «տեսնում» այս կամ այն երևույթը, ինչ դիրքորոշում է ձեռք բերում դրա նկատմամբ: «Այս տարբերակման էությունն այն է, որ անհատի տեսակետը կարծես թե տեղաշարժային անցում է կատարում, և նա կարող է ընկալել միևնույն երևույթը տարբեր դիտակետերից՝ ըստ տարբեր դիրքորոշումների»²: Իրազեկվելով տնտեսական աշխարհի իրադարձությունների՝ անհատն անմիջականորեն փորձում է կերտել համապատասխան երևույթների մտավոր կադապարները, ներգրավվում է դրանք վերլուծելու գործընթացի մեջ, այսինքն որոշում է դրանց հնարավոր հեռանկարները, հետևանքներն ու վերջնական նպատակները, արդյունքում՝ կառուցում կամ համալրում է աշխարհի տնտեսական իր պատկերը:

Երկրորդ գլուխը (**«Տնտեսական դիսկուրսը՝ որպես սահմանակարգային դիսկուրսի տեսակ»**) բաղկացած է հինգ ենթագլխից:

Առաջին ենթագլխում (**«Դիսկուրսի և տեքստի սահմանման չափանիշները»**) քննարկվում են տեքստի և դիսկուրսի առանձնահատկությունները, ըստ որոնց տեքստն ընկալվում է որպես մարդկային ավարտուն գործունեության անփոփոխ, իրականում գոյություն ունեցող արդյունք՝ խոսքի արդյունք: Մինչդեռ դիսկուրսը խոսք կազմելու, տեղեկատվության ընկալման և մեկնաբանման գործընթաց է, խոսքային փոխազդեցության միջոց: Դիսկուրսը «հնարավոր» (այլընտրանքային) աշխարհ է, որում առկա են ինքնատիպ քերականություն, ինքնատիպ բառապաշար, բառագործածության ու շարահյուսության ինքնատիպ կանոններ, ինքնատիպ իմաստներ, ի վերջո՝ առանձնահատուկ աշխարհ³:

Երկրորդ ենթագլխում (**«Տնտեսական դիսկուրսը՝ որպես սահմանակարգային դիսկուրսի առանձին տեսակ»**) քննարկվում են սահմանակարգային դիսկուրսի՝ որպես հանրային հաստատություններում

² Տե՛ս Երզնկյան Ե.Լ. Дейксис слова: Семантика и прагматика. Ереван: ЕГУ, 2013, с. 183.

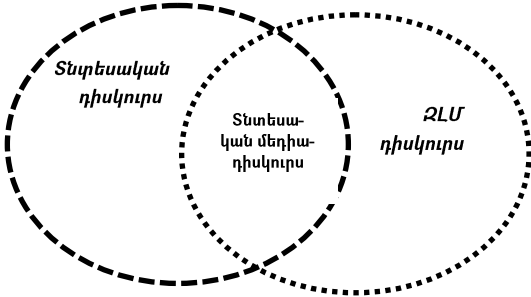
³ Տե՛ս Степанов Ю.С. Альтернативный мир, дискурс, факт и принцип причинности // Язык и наука конца XX века. Сб. статей. М.: РГГУ. 1995, с. 44.

հաղորդակցման նպատակների իրականացման միջոցի չափանիշները: Տնտեսական դիսկուրսը կիրառվում է տնտեսական գործունեությամբ զբաղվող յուրաքանչյուր կազմակերպությունում: Դա տնտեսության ոլորտում հաղորդակցվելու միջոց է և ունի որոշակի առանձնահատկություններ՝ պայմանավորված հաղորդակցման մասնակիցների կազմով, նրանց տեսակետներով, դիրքորոշումներով ու աշխարհընկալմամբ: Աշխատանքում տնտեսական դիսկուրսը սահմանվում է որպես տնտեսության և տնտեսագիտության ոլորտին առնչվող բանավոր կամ գրավոր խոսք, տնտեսական աշխարհում տեղի ունեցող հաղորդակցում, որն արտացոլում է տնտեսական աշխարհի իրողությունները: Այս առումով, կարող ենք ասել, որ տնտեսական դիսկուրսը, հատվելով դիսկուրսների այլ տիպերի հետ, կարող է հանդես գալ լրագրային հոդվածների, հարցազրույցների, տնտեսական նորությունների, դասախոսությունների, քննարկումների, գիտաժողովների, գրույցների և այլ ձևաչափերով:

Երրորդ ենթագլխում («**Մեդիադիսկուրսի առանձնահատկությունները**») դիտարկվում են մեդիադիսկուրսի հիմնական հատկանիշները և գործառույթները (տեղեկատվական, հետաքրքրաշարժ, կրթական, գովազդային, գաղափարախոսական):

Չորրորդ ենթագլխում («**Տնտեսական դիսկուրսի և մեդիադիսկուրսի հատումը՝ որպես հնարավոր այլընտրանքային աշխարհ**») առանձին ուսումնասիրության է ենթարկվում տնտեսական դիսկուրսի և մեդիադիսկուրսի հատման հնարավորությունը, ըստ որի տնտեսական մեդիադիսկուրսը հանդես է գալիս որպես խոսութային յուրօրինակ համաձուլվածք, հնարավոր այլընտրանքային աշխարհ, որն ունի բնորոշ գծեր, կանոններ և առանձնահատկություններ: Այս այլընտրանքային աշխարհը կարելի է պատկերել հետևյալ գծապատկերով՝

Գծապատկեր 1.

Հինգերորդ ենթազվիխ առաջին մասում (**«Տնտեսական մեդիադիսկուրսի առկայացումը «լրագրային հոդված» ձևաչափում»**) որոշարկվում է տնտեսական թեմատիկայով տեքստի՝ որպես տնտեսական մեդիադիսկուրսի միավորի կառուցվածքային առանձնահատկությունները, իսկ երկրորդ մասում (**«Տնտեսական մեդիադիսկուրսի մեկնաբանության մեթոդաբանություն»**) քննարկվում է դիսկուրսի վերլուծության կարևորությունը տնտեսական դիսկուրսի ուսումնասիրության գործընթացում:

Երրորդ գլուխը (**«Տնտեսական իրադարձության մտապատկերումը»**) բաղկացած է երեք ենթազվիխից:

Առաջին ենթազվիխում (**«Ֆրեյմը՝ որպես մտավոր տեղեկության կառույց»**) շեշտադրվում է այն միտքը, որ ֆրեյմը վերաբերում է գիտելիքի ոլորտին, այն գիտելիքի կառույց է⁴: Դրա հիմնական հատկություններից մեկը գիտելիքի կազմավորման կարգային բնույթն է, այսինքն՝ հասկացության, երևույթի, առարկայի՝ որևէ դասի պատկանելու և այդ դասի այլ ներկայացուցիչների հետ հարաբերությունների ամրագրման գործընթացը: Ֆրեյմը գիտելիքի այնպիսի խտացում է, որն ապահովում է ծանոթ, արդեն հայտնի իրադրությունների համապատասխան ճանաչողական մշակումը և կառուցվածքայնացումը:

Երկրորդ ենթազվիխում (**«Ֆրեյմ-սցենարը՝ որպես տնտեսական իրադարձության ճանաչողական կառուցվածքայնացման միջոց»**) տնտեսական իրադարձությունը ուսումնասիրվում է «իրադարձություն» հասկացության գոյաբանական հենքի վրա և դիտարկվում որպես հարաշարժ իրողություն, որն ընթանում է ըստ որոշակի սցենարի, և հետևաբար՝ ընկալվում է ֆրեյմ-սցենարի միջոցով⁵: Սցենարն աշխատանքում սահմանվում է որպես կանխորոշված, կարծրատիպային գործողությունների հաջորդականություն, որն ընդհանրացված ու ամփոփ ձևով արտացոլում է իրադարձության կառուցվածքը: Վերջինս պարունակում է միջուկային և պայմանական սլոթներ: Շրջակա աշխարհի հետ մարդու փոխազդեցության ժամանակ կատարվում է ֆրեյմ-սցենարի հարմարակցում՝ ըստ որոշակի իրադրության, կախված անհատի՝ օբյեկտիվ իրականության մասին գիտելիքից: Միջուկային՝ իրադարձության կատարման համար անհրաժեշտ սլոթներն են սուբյեկտը (գործողություն կատարողը), փոփոխությունը, վայրը, ժամանակը: Որպես պայմանական սլոթներ (այսինքն՝ տեղեկության, որի բացակայությունը չի խափանում տվյալ իրադարձության հիմնական ընկալումը)՝ կարող են լինել տնտեսական իրադարձության օբյեկտը, պատճառը, հետևանքը, արժևորումը, կանխատեսումը և այլն: Այդուհանդերձ, ինչպես վկայում է փաստական նյութի

⁴St' u Minsky M.A. Framework for representing knowledge, 1974 // <https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/6089> (retrieved on 07.02.2015).

⁵ St' u Schank R.C., Abelson R.P. Scripts, plans, goals, and understanding: An inquiry into human knowledge structures. Hillsdale (N. J.), 1977.

ուսումնասիրությունը, իրադարձության ամբողջականության ապահովման համար հաճախ անհրաժեշտ են ոչ միայն միջուկային, այլև որոշ պայմանական սլոթներ, որոնք այս կամ այն դեպքում ակտիվանում և առաջին պլան են մղվում՝ համապարփակ դարձնելով տվյալ իրադարձության ընկալումը, որին հաջորդում է անհատի կողմից իրողության վերածումը փաստի:

Առավել ծավալուն տնտեսական իրադարձությունների հողվածային տարբերակները ներկայացվում են մակրոսցենարներով, որոնք կարող են պարունակել մեկից ավելի միկրոսցենարներ: Դրանցից առաջինն առանցքային է տվյալ իրադարձության ընկալման համար, մինչդեռ մնացյալը լրացնում են իրադարձությունը՝ դրան առնչվող տարբեր տեսակի տեղեկատվությամբ:

Երրորդ ենթագլխում (**«Տնտեսական իրադարձության հասկացության դաշտի ձևավորման գործընթացն իրադրային կադապարների կիրառմամբ»**) տնտեսական իրադարձության հասկացության դաշտի ձևավորման գործընթացն ուսումնասիրվում է իրադրային կադապարների տեսության կիրառմամբ: Հետազոտությունը ցույց է տալիս, որ յուրաքանչյուր տնտեսական իրադարձության լիարժեք ընկալման համար բացի ֆրեյմ-սցենարի պարտադիր և պայմանական սլոթների ներգրավվածությունից, պահանջվում է անհատի դրվագային հիշողության մեջ պարփակված անհատական գիտելիքի և փորձի հիման վրա գործող իրադրային կադապարների կիրառում: Իրադրային կադապարների հիմքում լեզվակիրների անհատական գիտելիքներն են, նրանց կուտակված նախորդ փորձը, դիրքորոշումները, նպատակներն ու հույզերը: Իրագեկվելով այս կամ այն տնտեսական իրադարձությանը՝ անհատը գործի է դնում իր ճանաչողական մեխանիզմները, համատեղելով և վերլուծելով իր ունեցած գիտելիքը նոր ստացված տեղեկույթի հետ: Այսպես նա համալրում և վերափոխում է իրադրային կադապարները, ստեղծում նորերը, որոնք, ի վերջո, հանգրվանում են նրա գիտելիքների շտեմարանում:

Չորրորդ գլուխը (**«Տնտեսական իրադարձության ֆրեյմ-սցենարի սլոթների տիպաբանությունը»**) կազմված է ինը ենթագլուխից: Այստեղ ֆրեյմ-սցենարը համարելով առանցքային գործիք տնտեսական իրադարձության ճանաչողական մոդելավորման համար՝ փորձել ենք բացահայտել տնտեսական իրադարձության ֆրեյմ-սցենարի սլոթների առանձնահատկությունները:

Առաջին ենթագլխում (**«Գործողություն կատարողը՝ որպես տնտեսական իրադարձության ֆրեյմ-սցենարի միջուկային սլոթ»**) խորքային վերլուծության է ենթարկվում գործողություն կատարողի սլոթը՝ դրա լեզվականացման և կարգայնացման միջոցները վեր հանելու նպատակով: Այսպես՝ տնտեսական իրադարձության գործողություն կատարողի միջուկային սլոթի դերում ամենից հաճախ հանդես են գալիս անհատը/անհատները, մասնավոր ընկերությունները և պետական կազմակերպությունները: Օրինակ՝

Russian President Vladimir Putin signed a decree completing an array of sanctions against Turkey in response to the downing of a Russian bomber on the Syrian border, as Turkish leaders sought to calm tensions with gestures of goodwill. (www.wsj.com, November 29, 2015)

Deutsche Bank has launched a computerized investment advisory service, seeking to keep up with other asset managers who have started introducing "robo advisers" to help certain clients create portfolios inexpensively. (www.reuters.com, December 7, 2015)

Տնտեսական աշխարհին վերաբերող իրողությունները և երևույթները նույնպես կարող են հանդես գալ տնտեսական իրադարձության գործողություն կատարողի միջուկային սլոթի դերում: Օրինակ՝

Profits at Santander rose almost 70 per cent in the first full quarter under Ana Botín as the Spanish bank benefited from increased revenues and reduced provisions for bad loans. (www.ft.com, February 4, 2015)

Վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ հաճախ գործողություն կատարողի միջուկային սլոթը լրացվում է նաև երկրների ու քաղաքների միջոցով: Օրինակ՝

Greece will no longer co-operate with the "troika" of international lenders that has overseen its four-year bailout programme, the country's finance minister said, as the new Greek government adopted a defiant posture toward its creditors. (www.ft.com, January 31, 2015)

The **City of London** would cease to be a leading global financial centre and growth would no longer be an economic target under Green party plans for the economy. (www.ft.com, January 7, 2015)

Երկրորդ ենթագլխում («**Փոփոխությունը՝ որպես տնտեսական իրադարձության ֆրեյմ-սցենարի միջուկային սլոթ**») պարզաբանվում է, որ տնտեսական իրադարձության փոփոխության սլոթն օրինաչափորեն կապված է այն առարկաների և երևույթների հետ, որոնք ներգրավված են տվյալ գործընթացի մեջ: Տնտեսական իրադարձության փոփոխությունը կարող է հանդես գալ որպես չիրականացված, բայց ծրագրավորված իրույթ: Դա կարող է դեռ գտնվել քննարկման փուլում, ինչպես նաև կրել դրական կամ բացասական բնույթ: Օրինակ՝

Starbucks is now selling alcohol in Japan (www.independent.com, April 1, 2016)

India's Tata Steel and Germany's Thyssenkrupp **have been talking** about combining their European steel operations, a person aware of the talks said on Friday. (www.reuters.com, April 1, 2016)

Talks between Orange and Bouygues on a deal to create a dominant French telecoms operator **collapsed** on Friday, **ending an attempt to ease a price war that has ravaged operators' margins.** (www.reuters.com, April 4, 2016)

The number of Americans filing for unemployment benefits fell more than expected last week, touching its lowest level in nearly five months, suggesting strong job gains that should continue to underpin economic growth. (www.reuters.com, April 7, 2016)

Երրորդ ենթագլուխը («Ժամանակը՝ որպես տնտեսական իրադարձության ֆրեյմ-սցենարի միջուկային սլոթ») նվիրված է տնտեսական իրադարձությունների ժամանակային տեղորոշմանը: Նորություններում տնտեսական իրադարձությունների ժամանակային նշութափորումը կապող օղակ է տեղեկույթի և իրականության միջև՝ ելնելով հողվածագրի տեսանկյունից: Դրան աջակցող լեզվական միջոցները՝ թե՛ բայի ժամանակաձևերը, թե՛ թվականները, գոյականները, ածականները, մակբայները, ինչպես նաև վերջիններիս տարբեր համակցությունները ապահովում են տեղեկատվության ճշգրտություն, հավաստիություն, արդիականություն: Օրինակ՝

The government **is stepping up** efforts to persuade the country’s 280m daily smokers – nearly one-third of the world’s total – to give up. (www.economist.com, June 13, 2015)

Qatar Airways **has bought** a 9.99 per cent stake in British Airways’ owner International Airlines Group, in a move that underlines the state – controlled Gulf carrier’s determination to be a leading force in global aviation. (www.ft.com, January 30, 2015)

Վերոնշյալ օրինակներում բայի համապատասխան ժամանակաձևերը ցույց են տալիս, որ տվյալ տնտեսական իրադարձություններն արդեն իրականացել են: Հաջորդ նախադասություններում last month և this week բառակապակցությունները հստակ ցուցանում են տվյալ տնտեսական իրադարձությունների ժամանակային տեղորոշումը՝

Last month Toronto became the fifth city where the firm’s lunch – delivery service, UberEATS, is available. (www.economist.com, June 13, 2015)

Verizon **this week** became the latest company to launch an online video service. (www.ft.com, September 9, 2015)

Չորրորդ ենթագլխում («Տարածական տեղորոշումը՝ որպես տնտեսական իրադարձության ֆրեյմ-սցենարի միջուկային սլոթ») վերլուծվում են տնտեսական իրադարձության տարածական տեղորոշման միջուկային սլոթի հիմնական կաղապարներն իրենց տարատեսակներով, որոնց կիրառումը պայմանավորված է հողվածագրի մտադրություններով: Այն իրականացնում է մի շարք գործառույթներ՝ ընթերցողի վրա թողնել նպատակային ազդեցություն, փոխել որոշ երևույթների նկատմամբ նրա աշխարհընկալումը, ընդհանրական բնույթ հաղորդել իրական գործող անձին՝ սուբյեկտին: Օրինակ՝

Why Content Is Struggling to Find Its Place **at Cannes** (www.adage.com, October 14, 2014)

China Inflation Eases as Weakness in Economy Persists (www.wsj.com, June 8, 2015)

Japan Is Building The Fastest Train On Earth (www.businessinsider.com, October 17, 2014)

Հինգերորդ ենթագլուխը («**Գործողությունն իր վրա կրողը (օբյեկտը)՝ որպես տնտեսական իրադարձության ֆրեյմ-սցենարի պայմանական սլոթ**») նվիրված է տնտեսական իրադարձության օբյեկտի սլոթի քննությանը, որն իր կարևորությամբ առաջնային է համարվում բոլոր պայմանական սլոթներից: Չնայած այն հանգամանքին, որ վերջինս կարող է արտահայտվել նաև ներակա ձևով, հատկանշական է, որ տնտեսական իրադարձությունը ինքնին մարդակենտրոն է և ունի անմիջական ազդեցություն անհատների, հանրության կենսակերպի վրա: Օբյեկտի սլոթը հանդես է գալիս անհատների, քաղաքների, պետությունների տեսքով: Օրինակ՝

Benefits of cheaper oil must reach **consumers**, warns Osborne (www.ft.com, January 7, 2015)

Had his term continued for two years more, he would have been associated instead with the subprime and tourism busts that **hit Florida** so hard. (www.economist.com, June 13, 2015)

Տնտեսական իրադարձության օբյեկտի սլոթի դերում կարող են նաև հանդես գալ տնտեսական աշխարհի իրոյթները, հաստատություններն ու ընկերությունները: Օրինակ՝

The collapse of Lehman Brothers, a sprawling global bank, in September 2008 almost brought down **the world's financial system**. (www.economist.com, September 7, 2013)

BHS store chain faces a complex battle to restructure its retirement scheme and secure its survival. (www.theguardian.com, March 25, 2016)

Վեցերորդ ենթագլխում («**Պատճառահետևանքային կապերը՝ որպես տնտեսական իրադարձության ֆրեյմ-սցենարի պայմանական սլոթ**») դիտարկվում են տնտեսական իրադարձության պատճառի և հետևանքի սլոթների լեզվականացման և վերծանման առանձնահատկությունները: Պատճառը և հետևանքը կարող են նշվել անմիջապես վերնագրում, կարող են լինել բացասական կամ դրական բնույթի՝ իրենց ուրույն ազդեցությունը թողնելով ինչպես անհատի, այնպես էլ հանրության կենսամակարդակի և ընկերությունների ու կազմակերպությունների գործունեության վրա: Տնտեսական իրադարձության հետևանքը կարող է լինել և՛ իրական, և՛ ենթադրյալ: Լեզվական մակարդակում պատճառահետևանքային կապերը կարող են հանդես գալ մի շարք միջոցներով, այդ թվում համապատասխան բառերի՝

գոյականների, բայերի, մակբայների, ինչպես նաև շաղկապների օգնությամբ, որոնք տվյալ պարագայում կապող օղակ են գլխավոր և երկրորդական նախադասությունների միջև: Օրինակ՝

Oil ends steady **after** Brussels attacks (www.reuters.com, March 23, 2016)

Ultra-low interest rates after the financial crisis led to insatiable demand for income from investors. (www.ft.com, January 28, 2015)

EasyJet yesterday predicted **it would report lower than expected first-half losses** partly **because** falling oil prices are serving to cut the budget airline's fuel bill. (www.ft.com, November 28, 2015)

Յոթերորդ ենթացույթը («Արժևորումը՝ որպես տնտեսական իրադարձության ֆրեյմ-սցենարի պայմանական սլոթ») նվիրված է տնտեսական իրադարձության արժևորմանը: Արժևորման պայմանական սլոթը կարևոր է ընթերցողի կողմից տնտեսական իրադարձության ընկալման, ինչպես նաև լրագրողի կողմից իրադարձության ներկայացման առումներով: Տնտեսական իրադարձությունն անվանելով կամ որակելով նշութավորված լեզվամիավորով՝ հոդվածագիրն արդեն իսկ արժևորում և դասակարգում է դա՛ ըստ տվյալ հասարակությանը հարիր արժեհամակարգի և կարծրատիպերի: Ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս առանձնացնել տնտեսական իրողություններին առավել բնորոշ արժևորման սանդղակներ, որոնցից են կարևորության, արդյունավետության, կայունության/ անկայունության չափանիշները: Օրինակ՝

In a sign of how **important** shoring up financial backing will be, the conservative political network headed by Charles and David Koch, the billionaire industrialists, has already said it expects to spend nearly \$900m to win the White House for a Republican in 2016. (www.ft.com, January 7, 2015)

“EasyJet expects that lower fuel costs will be **beneficial** for its customers as fares adjust,” she said. (www.ft.com, January 28, 2015)

If short-term interest rates are low but **unstable**, investors will hesitate before leveraging their bets. (www.economist.com, September 7, 2013)

Տնտեսական իրադարձությունը կարող է արժևորվել նաև չափի կամ կարգի տեսանկյունից: Օրինակ՝

“We continue to expect a **small** deficit by the end of the current parliament,” it said in an update to financial markets. (www.theguardian.com, November 27, 2015)

Venezuela is the world's **fifth** biggest subsidizer of fossil fuel use, at nearly \$40 billion annually, or nearly a tenth of its economic output, according to the IEA. (www.economist.com, November 28, 2015)

Վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ տնտեսական իրադարձությունները կարող են լինել իրատեսական, հավանական, ինչպես նաև ունենալ հարաշարժ բնույթ: Օրինակ՝

But rival ratings agency Moody's said the move to a slower pace of deficit reduction helped make the government's fiscal plans "more **realistic** and **deliverable**". (www.theguardian.com, November 27, 2015)

It is commercially **rational** to roll over, all the more so given how severely any failure to co-operate is punished. (www.economist.com, May 9, 2015)

Prices were pushed up by the **rising** cost of electricity and resurgence in petrol prices. (www.bbc.com, November 17, 2015)

Քանի որ տնտեսական իրադարձությունը մարդակենտրոն է, այն կարող է անհատների մոտ առաջացնել համապատասխան դրական կամ բացասական հոյզեր: Օրինակ՝

The market was very **happy** when the Federal Reserve at the end of last year emphasized it would be "patient" when it comes to raising interest rates. (www.ft.com, January 28, 2015)

Ութերորդ ենթազվխում («Կանխատեսումը՝ որպես տնտեսական իրադարձության ֆրեյմ-սցենարի պայմանական սլոթ») վերլուծվում են տնտեսական իրադարձության հեռանկարներին և ապագա զարգացումներին վերաբերող տեղեկատվության լեզվականացման և վերծանման առանձնահատկությունները: Կանխատեսման տարրի առկայությունը գործարար նորություններում ևս կրում է պայմանական բնույթ, և միշտ չէ, որ յուրաքանչյուր տնտեսական իրադարձություն լուսաբանվում է կանխատեսման տեսանկյունից: Կանխատեսման տարբեր վարկածներ և ենթադրություններ, չունենալով նշյալներ օբյեկտիվ իրականության մեջ, ըստ էության «իրադարձություն-գաղափարներ» են⁶: Դրանք մարդու կողմից հորինված՝ իրականանալի կամ ոչ իրականանալի ենթադրություններ են, որոնք կարող են տեղի ունենալ կամ տեղի չունենալ իրական կյանքում՝ կախված տարբեր հանգամանքներից: Հոդվածագիրը ներկայացնում է տնտեսական իրադարձությունը՝ համալրելով դա իր մշակած զարգացումներով: Կանխատեսումը կարող է դրսևորվել լեզվական տարբեր երևույթներում, ներառյալ, հիմնականում, ապառնի ժամանակաձևեր, պայմանական նախադասություններ, եղանակավորող բայեր, բառեր և բառային որոշակի կառույցներ: Օրինակ՝

Sod's law decrees that, **sooner or later**, policymakers **will face** another downturn. (www.economist.com, June 13, 2015)

⁶ St'у Демьянков В.З. Семиотика событийности в СМИ // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования: Учебное пособие. Часть 2 / Отв. редактор М.Н. Володина. М.: Изд. Московского ун-та, 2004.

Even **if 2015 is better** than 2014, hardware **will remain** a hard business. (www.ft.com, January 7, 2015)

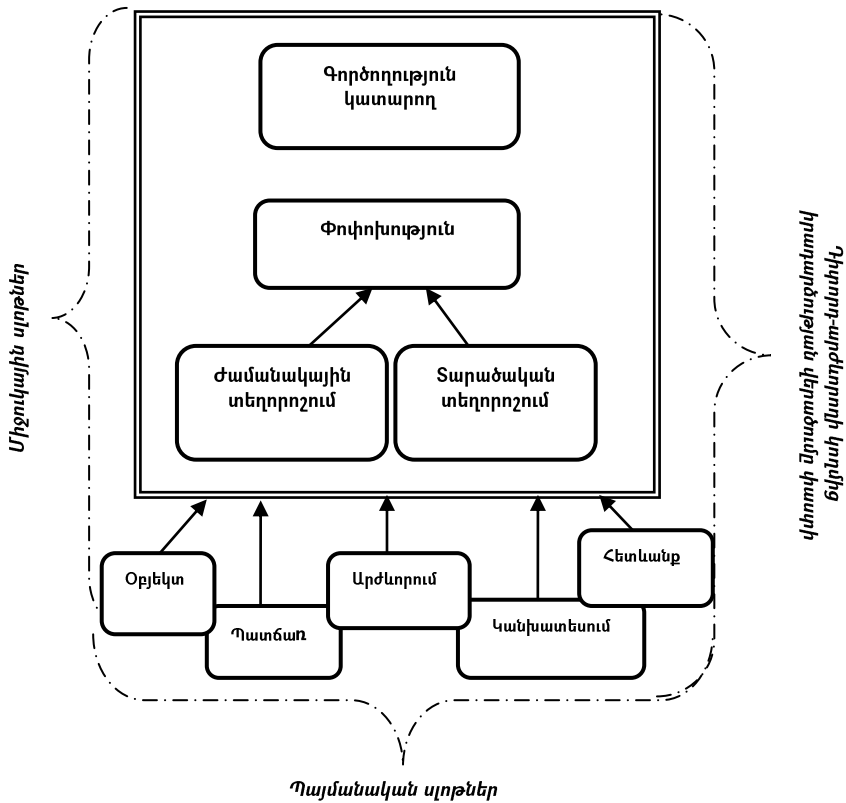
The decision by Japan Airlines, Air Asia, Qantas and Virgin Australia among others **may** encourage European and US peers to follow suit. (www.ft.com, January 7, 2015)

Brazil's parlous finances leave no room for debt-financed stimulus. At 66% of GDP its gross public debt is the highest of the BRIC countries. Its bonds yield 13% – more than Russia's. Rates **could rise** further. (www.economist.com, February, 2015)

Rich-world growth should exceed 2% for the first time since 2010 and America's central bank **is likely** to raise its rock-bottom interest rates. (www.economist.com, June 13, 2015)

Hawkish voices at the Fed argue that, with unemployment below 6% and hiring continuing at a torrid pace, it is plainly time to start raising interest rates. In this view, wages and prices **are bound** to pick up in future. (www.economist.com, June 13, 2015)

Իններորդ ենթագլխում («Տնտեսական իրադարձության ֆրեյմ-սցենարի առկայացումը տնտեսական մեդիադիսկուրսում») վերոհիշյալ սլոթների տիպաբանության հիման վրա ի մի է բերվում տնտեսական իրադարձության ամբողջական ֆրեյմ-սցենարը՝ այն ճանաչողական կադապարը, որն ապահովում է վերջինիս առկայացումը տնտեսական մեդիադիսկուրսում և հասցեատիրոջ կողմից համապարփակ ընկալումը: Տնտեսական իրադարձության ֆրեյմ-սցենարը ներկայացվում է հետևյալ գծապատկերով՝

Հինգերորդ գլուխը («Համաիրադարձային փոխանունությունը՝ որպես տնտեսական իրադարձության ընկալման հիմնարար հնար») բաղկացած է երեք ենթագլխից:

Առաջին ենթագլուխը («Ճանաչողական փոխանունությունը՝ տարբեր տեսությունների դիտանկյունից») նվիրված է ճանաչողական փոխանունության մեկնաբանմանը տարբեր տեսությունների դիտանկյունից: Փոխանունության նկատմամբ ճանաչողական մոտեցումը դրան վերագրում է աշխարհի մասին մտավոր հատուկ կառույցների տեսքով գիտելիքի ձևավորման ձևերից մեկի՝ փոխանվանական հասկացույթի կարգավիճակ: Ճանաչողական առումով՝

փոխանունությունը մտածողության հիմնական բնութագրերից մեկն է: Փոխանվանական հասկացությունները մեզ հնարավորություն են ընձեռում ընկալելու մի էության հասկացությաին դաշտը մեկ այլ էության հետ դրա հարաբերության միջոցով: Դրանք կազմորոշում են ոչ միայն մեր լեզուն, այլև մեր մտքերը, գործողությունները և հիմնված են մեր փորձի վրա⁷:

Աշխատանքում առաջարկված համաիրադարձային փոխանունության մեխանիզմը դիտարկվում է որպես բարդ մտավոր գործընթաց, որի ժամանակ հասկացույթ-աղբյուրը (համաիրադարձային լեզվամիավորը), ծառայելով որպես հղման կետ, մտավոր ներթափանցման ճանապարհով անցում է կատարում դեպի հասկացույթ-նպատակ կամ ակտիվացնում է հասկացույթ-նպատակը:

Երկրորդ ենթագլխում («**Համաիրադարձային գոյականները՝ որպես տնտեսական իրադարձության անվանման միջոց**») քննարկվում են համաիրադարձային լեզվամիավորների իմաստային կառուցվածքի և տեղեկատվական ներուժի առանձնահատկությունները: Տնտեսական իրադարձության անվանման համար կիրառվող լեզվամիավորների ուսումնասիրությունը տնտեսական մեդիադիսկուրսում թույլ է տալիս եզրակացնել, որ բացի որոշարկված իմաստներով գոյականներից՝ տնտեսական իրադարձությունն անվանվում է համաիրադարձային գոյականների միջոցով, որոնք իրենց լայնիմաստության շնորհիվ տնտեսական մեդիադիսկուրսում կատարում են կարևոր գործառույթ՝ առաջացնելով ճանաչողական-փոխանվանական անցումներ: Լայնիմաստ բառային միավորները բնութագրվում են իմաստային ունայնությամբ և հարաբերակցվում են այն հասկացությունների հետ, որոնք օբյեկտիվ իրականությունն արտացոլում են առավելագույնս ընդհանրացված ձևով: Համաիրադարձային լեզվամիավորները հանդես են գալիս իբրև «բաց» ճանաչողական կաղապարներ՝ ֆրեյմներ, որոնք կարող են համալրվել նշյալ տնտեսական իրադարձությանը բնորոշ տեղեկությամբ, և որոնցում կարող են համատեղվել, զուգորդվել կամ հատվել մի շարք հասկացույթներ՝ կազմորոշելով վերջինիս ամբողջական պատկերը:

Երրորդ ենթագլխում («**Ճանաչողական-փոխանվանական կաղապարների տիպաբանությունը**») շեշտադրվում է այն միտքը, որ համաիրադարձային փոխանունության ճանաչողական մեխանիզմը գերակա է տնտեսական իրադարձության շարունակական ընկալման համար: Որոշակի տնտեսական իրադարձության կարգայնացումը տեղի է ունենում համապատասխան կարգն արտացոլող լեզվամիավորների կիրառմամբ, որտեղ վերջիններիս համակարգային նշանակությունն ակտիվանում է համապատասխան հասկացույթի միջոցով՝ ապահովելով անհրաժեշտ իմաստի ձևավորում ու ընկալում: Բառի կարգայնացումը նախադասության իմաստը

⁷ St' u Lakoff G., Johnson M. Metaphors we live by. Chicago, IL.: The University of Chicago Press, 1980, p. 35–39.

ձևավորելիս սահմանվում է որպես գործառույթային կարգայնացում, որն իրականացվում է երեք սկզբունքների հիման վրա. առկայացում, վերակարգայնացում և բազմակարգայնացում: Առկայացումը ենթադրում է տվյալ կարգի նախատիպային բնութագրերի իրականացում, որին պատկանում է կիրառվող լեզվամիավորը համակարգային մակարդակում: Վերակարգայնացումը համակարգված ելակետային իմաստի փոփոխությունն է այլ կարգի նախատիպային բնութագրերի իրականացմամբ: Բազմակարգայնացումը ենթադրում է մի քանի կարգերի նախատիպային բնութագրերի միաժամանակյա իրագործում⁸: Դիսկուրսի որոշակի հատվածը և մտավոր տեղեկույթի այն հավաքակազմը, որի հաշվին բացահայտվում է բառի իմաստային բովանդակությունը, անվանվում է նշալի ճանաչողական-հասկացութային ֆրեյմ (ՆՃՀՖ)⁹: Վերջինս փոփոխական բնույթ ունի և խոսքում կիրառման պահին հստակեցմամբ, վերակարգայնացմամբ կամ բազմակարգայնացմամբ բացահայտում է տեղեկույթը՝ հագեցվելով որոշակի կարգին հատուկ նշալի/նշալիների տեղեկատվությամբ:

Հետազոտության ընթացքում պարզվեց, որ տնտեսական մեդիադիսկուրսում համաիրադարձային գոյականների միջոցով անվանվող նշալի իրադարձության բովանդակության վերձանման նպատակով անհատը կիրառում է մի շարք վերլուծական եղանակներ, այդ թվում՝ դեդուկտիվ և ինդուկտիվ մտածողության մեթոդներ. այսկերպ համալրելով տվյալ լեզվամիավորների ֆրեյմների չլրացված սլոթների պարունակությունը՝ ստեղծվում է տվյալ իրադարձության վերջնական մտավոր կադապարը:

Համաիրադարձային փոխանունության ճանաչողական մեխանիզմի շրջանակներում համաիրադարձային լեզվամիավորների միջոցով առաջացող ճանաչողական-փոխանվանական անցումների հիման վրա աշխատանքում մշակվել են հետևյալ կադապարները՝

1. ամբողջ – մաս/կոնտակտային վերակարգայնացում
 2. ամբողջ – մաս/դիստանցիոն վերակարգայնացում
 3. ամբողջ – մաս/դիստանցիոն բազմակարգայնացում
 4. մաս – ամբողջ/կոնտակտային վերակարգայնացում
 5. մաս – ամբողջ/դիստանցիոն վերակարգայնացում
 6. մաս – ամբողջ/կոնտակտային բազմակարգայնացում
 7. մաս – ամբողջ/ դիստանցիոն բազմակարգայնացում
- Նշալի ճանաչողական-հասկացութային ֆրեյմի վերակարգայնացման

8 St' u Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии. Тамбов: Изд. Тамб. ун-та, 2001.

9 St' u Ерзинкян Е.Л., Арутюнян Л.А. Широкозначные слова в свете когнитивной теории // Иностранные языки в высшей школе, вып. 7. Ереван: ЕГУ, 2006.

կամ բազմակարգայնացման սահմաններից կախված՝ առանձնացվում են կոնտակտային (մեկ նախադասության սահմաններում) և դիստանցիոն (ավելի քան մեկ նախադասության սահմաններում) ճանաչողական-փոխանվանական անցման կաղապարներ: Ամբողջ-մաս կաղապարում լեզվամիավորը հաջորդում է ՆՃՀՖ-ին, և այստեղ հասցեատերը, փորձելով վերծանել նշյալ իրադարձության բովանդակությունը դիմում է դեդուկտիվ մտածողության մեթոդին: Մինչդեռ մաս-ամբողջ կաղապարում ցուցանշող բառը նախորդում է ՆՃՀՖ-ին, և անհատն ուղղորդվում է ինդուկտիվ մտահանգման մեխանիզմով, որպեսզի լիարժեք դարձնի նշյալ իրադարձության մտապատկերումը: Այն դեպքում, երբ հասկացույթ-աղբյուրը (համաիրադարձային լեզվամիավորը) մտավոր ներթափանցում է իրականացնում մեկ հասկացության տիրույթ՝ հասկացույթ-նպատակ, կատարվում է վերակարգայնացման գործառույթը: Բազմակարգայնացման ժամանակ հասկացույթ-աղբյուրը մտավոր ներթափանցում է իրականացնում մեկից ավելի հասկացույթ-նպատակներ: Ներկայացնենք վերոնշյալ կաղապարների գործառույթային առանձնահատկությունները.

1. Ամբողջ-մաս/կոնտակտային վերակարգայնացում.

At a ceremony yesterday to mark *the start of work on the first dedicated US high-speed rail line*, Jerry Brown, California’s governor, acknowledged that the vast **project** had its critics. (www.ft.com, January 7, 2015)

Տվյալ նախադասության մեջ, «project» բառը հասկացույթ-աղբյուրն է, որը ակտիվացնում է հասկացույթ-նպատակը՝ առաջին ամերիկյան արագընթաց երկաթուղու աշխատանքի մեկնարկը և իրականացնում է ամբողջ-մաս/կոնտակտային վերակարգայնացման գործառույթ, քանի որ իր ՆՃՀՖ-ը գտնվում է նույն նախադասության մեջ, որին և project լեզվամիավորը հաջորդում է:

2. Ամբողջ – մաս/դիստանցիոն վերակարգայնացում.

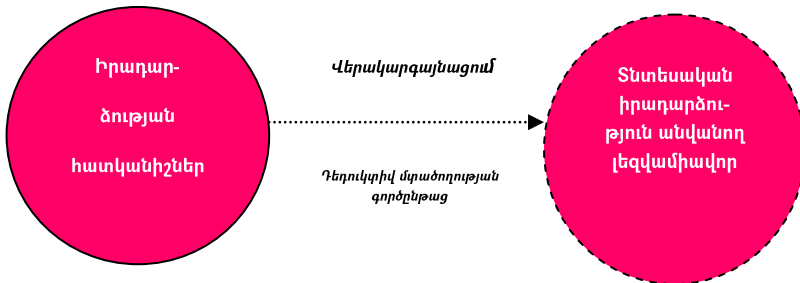
Three German carmakers – Audi, BMW and Daimler – joined together to secure the winning bid for Nokia’s Here, the Finnish company’s digital mapping and location intelligence business, which is based in Berlin. Here supplies the most detailed maps available of road networks in 196 countries as well as navigation services that are essential to the future of autonomous cars. The **deal** is a big victory for the car makers, which were worried that Here’s technology could fall into the hands of Uber or Google. (www.economist.com, August 8, 2015)

Վերոնշյալ տեղեկույթն իրազեկում է գերմանական ավտոարտադրության երեք նշանավոր ընկերությունների գործարքի մասին. նրանք գնել են «Nokia’s Here» ֆիննական քարտեզագրման ձեռնարկությունը: Հաջորդ նախադասության

մեջ նշվում է, որ այս գործարքը՝ (deal) մեծ հաղթանակ է ավտոարտադրողների համար: Այստեղ ամբողջ-մաս/դիստանցիոն վերակարգայնացման ճանաչողական-փոխանվանական անցումն իրականանում է «deal» հասկացության օգնությամբ, որը գտնվում է իր ՆՃՀՖ-ից մեկ նախադասություն հեռավորության վրա, այսինքն՝ հեռակայրեն է հարաբերակցում իր հասկացության պատակը ներկայացնող ֆրեյմի հետ:

Այսպիսով՝ ամբողջ-մաս կոնտակտային/դիստանցիոն վերակարգայնացման կադապարում համաիրադարձային լեզվամիավորը հաջորդում է ՆՃՀՖ-ին, որտեղ առկա է տեղեկույթ մեկ իրադարձության մասին, և այստեղ հասցեատերը, փորձելով վերձանել նշյալ իրադարձության բովանդակությունը, դիմում է դեդուկտիվ մտածողության մեթոդին: Տնտեսական իրադարձության մտապատկերի վերականգնման գործընթացը ամբողջ-մաս կոնտակտային/դիստանցիոն վերակարգայնացման կադապարի շրջանակներում կարելի է ներկայացնել հետևյալ կերպ.

Գծապատկեր 3.

3. Ամբողջ-մաս/դիստանցիոն բազմակարգայնացում.

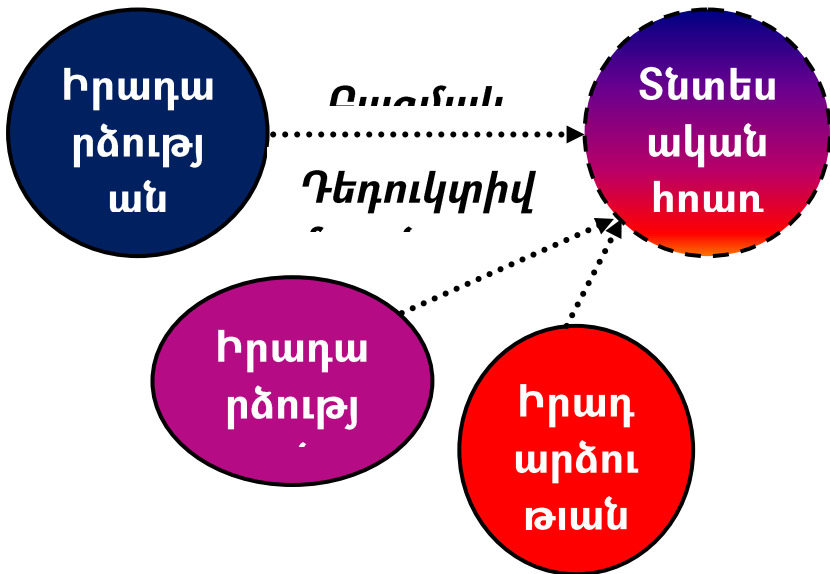
*Central bankers and other regulators also bear blame, for it was they who tolerated this folly. The macroeconomic backdrop was important, too. The “Great Moderation” – years of low inflation and stable growth – fostered complacency and risk-taking. A “savings glut” in Asia pushed down global interest rates. Some research also implicates European banks, which borrowed greedily in American money markets before the crisis and used the funds to buy dodgy securities. All these **factors** came together to foster a surge of debt in what seemed to have become a less risky world. (www.economist.com, September 7, 2013)*

Այս օրինակում «factor» լեզվամիավորը հանդես է գալիս որպես հասկացության-աղբյուր և կատարում է ամբողջ-մաս/դիստանցիոն

բազմակարգայնացման ճանաչողական-փոխանվանական անցում, քանի որ մտավոր ներթափանցում է իրականացնում մի քանի հասկացույթ-նպատակներ, որոնք տեղ էին գտել նախորդ նախադասություններում: Դիցուք՝ «factor» հասկացույթ-աղբյուրի ՆՃՀՖ-ը ներառում է հետևյալ հասկացույթ-նպատակները, որոնք համաշխարհային ճգնաժամի հինգ հիմնական պատճառներն են. կենտրոնական բանկի հանդուրժողականությունը, մակրոտնտեսական անկումը, ցածր ինֆլյացիան և հաստատուն տնտեսական աճը, որոնց արդյունքում խրախուսվել էր ձեռներեցությունը, Ասիայում խնայողությունների մեծաքանակությունը, որը, իր հերթին, իջեցրել էր համաշխարհային տոկոսադրույքների մակարդակը և, վերջապես, եվրոպական բանկերի գործելաճը, որոնք ազահորեն գումարներ էին վերցրել և օգտագործել դրանք կասկածելի արժեթղթերի գնման համար:

Ամբողջ-մաս դիստանցիոն բազմակարգայնացման կաղապարում համաիրադարձային լեզվամիավորը հաջորդում է ՆՃՀՖ-ին, որտեղ առկա է մեկից ավելի իրադարձությունների բովանդակությանը վերաբերող տեղեկույթ, և այստեղ հասցեատերը, փորձելով վերձանել նշյալ իրադարձությունների բովանդակությունը, կրկին դիմում է դեդուկտիվ մտածողության մեթոդին: Տնտեսական իրադարձության մտապատկերի վերականգնման գործընթացը ամբողջ-մաս դիստանցիոն բազմակարգայնացման կաղապարի շրջանակներում կարելի է ներկայացնել հետևյալ կերպ.

Գծապատկեր 4.

4. Մաս-ամբողջ/կոնտրակտային վերակարգայնացում.

Ներքոնշյալ նախադասությունից տեղեկանում ենք, որ Հունաստանի Սիրիզա կուսակցության առաջնահերթություններից է երկրի տնտեսությունում օլիգարխների գերակայության նվազեցումը: Առաջնահերթության հասկացության տիրույթը հասկացույթ-նպատակն է, որն ակտիվացվում է «priority» հասկացույթ-աղբյուրի կողմից՝ իրագործելով մաս-ամբողջ վերակարգայնացում.

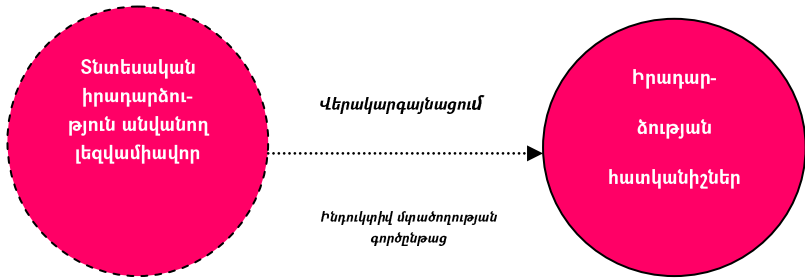
Greece's hard-left Syriza party says one of its top **priorities** if it comes to power in the January 25 general election will be to tackle the “oligarchs” grip on the Greek economy, starting with their strangle hold on the media. (www.ft.com, January 7, 2015)

5. Մաս-ամբողջ/դիստանցիոն վերակարգայնացում.

Start with the **folly** of the financiers. The year before the crisis saw a flood of irresponsible mortgage lending in America. (www.economist.com, September 7, 2013)

«The Economist» պարբերականի սույն հոդվածում քննարկվում են 2008 թ. ֆինանսական ճգնաժամի պատճառները: Դրանցից մեկը ֆինանսիստների անմիտ սխալն էր (folly)՝ ԱՄՆ-ում մինչճգնաժամային տարիներին մեծաքանակ գրավադրման փոխառությունների տրամադրումը, որն, իր հերթին, որակվում է որպես անպատասխանատու քայլ: Այստեղ «folly» հասկացույթ-աղբյուրը մտավոր ներթափանցում է կատարում հասկացույթ-նպատակ՝ «The year before the crisis saw a flood of irresponsible mortgage lending in America»՝ իրականացնելով մաս-ամբողջ/դիստանցիոն վերակարգայնացման ճանաչողական-փոխանվանական անցում:

Այսպիսով՝ մաս-ամբողջ կոնտակտային/դիստանցիոն վերակարգայնացման կաղապարում համաիրադարձային լեզվամիավորը նախորդում է ՆՃՀՖ-ին, որտեղ առկա է մեկից ավելի իրադարձություններին վերաբերող տեղեկույթ, և այստեղ հասցեատերը, փորձելով վերձանել նշյալ տնտեսական իրադարձությունների բովանդակությունը, դիմում է ինդուկտիվ մտածողության մեթոդին: Տնտեսական իրադարձության մտապատկերի վերականգնման գործընթացը մաս-ամբողջ կոնտակտային/դիստանցիոն վերակարգայնացման կաղապարի շրջանակներում կարելի է ներկայացնել հետևյալ կերպ.

6. Մաս-ամբողջ/կոնտակտային բազմակարգայնացում.

Yahoo’s **decision** to spin off its \$40bn stake in Alibaba into a separate, public company marks one of the most dramatic shareholder victories in recent memory. (www.ft.com, January 28, 2015)

Այս օրինակում «decision» հասկացույթ-աղբյուրի շնորհիվ իրականանում է մաս-ամբողջ/կոնտակտային բազմակարգայնացման ճանաչողական-փոխանվանական անցում, քանի որ միևնույն նախադասության մեջ նշվում են «decision» լեզվամիավորին հաջորդող ՆՃՀՖ-ի հասկացույթ-նպատակները՝ «Yahoo» ընկերության որոշման բովանդակությունը (տրամադրել \$40 միլիարդ «Alibaba» ընկերությանը), ինչպես նաև տվյալ որոշման մեկնաբանումը: Այսպիսով, «decision» հասկացույթ-աղբյուրը մտավոր ներթափանցում է իրականացնում երկու հասկացույթ-նպատակ՝

1. *decision 1.* – to spin off its \$40bn stake in Alibaba into a separate, public company
2. *decision 2.* – marks one of the most dramatic shareholder victories in recent memory

7. Մաս-ամբողջ/դիստանցիոն բազմակարգայնացում.

An unwieldy forum, the United Nations struggles to get nations to agree to firm targets, let alone achieve them. So it is deservedly proud of having already met its goal of halving the share of people living in extreme poverty by the end of this year, compared with the level of 1990. In fact, the **milestone** was reached five years early. *In 1990, 36% of the world’s population lived in abject poverty. By 2010 this was down to 18%. In absolute terms, the number of those in such desperate straits has fallen from 1.9 billion to about 1 billion today.* (www.economist.com, February 28, 2015)

Այս ճանաչողական-փոխանվանական անցման կաղապարում «milestone» հասկացույթ-աղբյուրը մտավոր ներթափանցում է կատարում երեք հասկացույթ-նպատակ, որոնց ՆՃՀՖ-ը տեղակայված է հաջորդող նախադասություններում.

1. In 1990, 36% of the world’s population lived in abject poverty,

2. By 2010 this was down to 18%,

3. The number of those in such desperate straits has fallen from 1.9 billion to about 1billion today.

Դիտարկենք ևս մեկ մաս-ամբողջ/դիստանցիոն բազմակարգայնացման ճանաչողական-փոխանվանական անցման օրինակ, որտեղ «success» գոյականը, ներկայանալով որպես հասկացույթ-աղբյուր, միաժամանակ ակտիվացնում է չորս հասկացույթ-նպատակ, որոնց ՆՃՀՖ-ի սահմանները տեղակայված են հաջորդող նախադասություններում.

1. Alone in the European Union, Poland did not suffer a recession after the financial crisis,

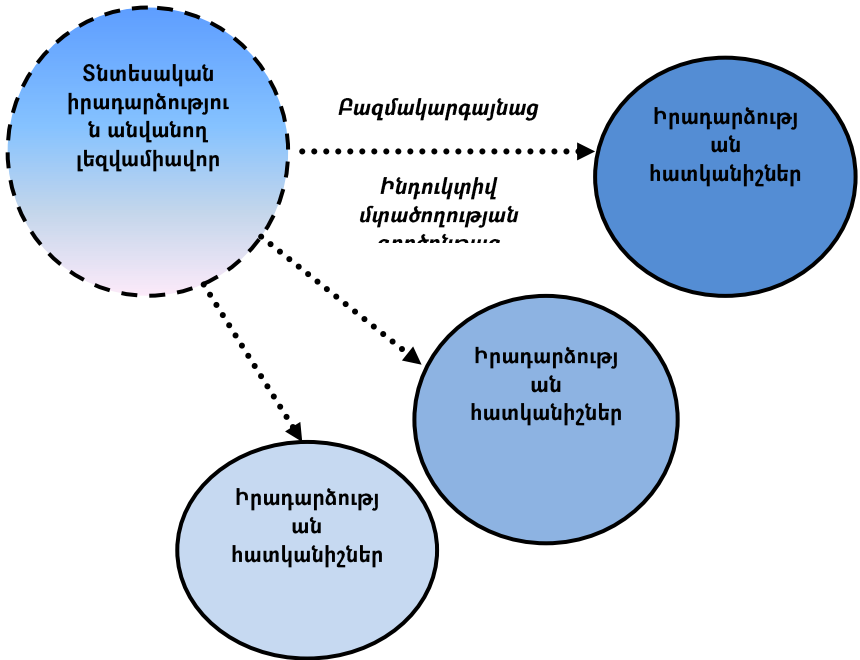
2. Its economy has grown by 33% since 2007, compared with 2% for the euro zone,

3. Its transport and energy infrastructure has been transformed,

4. Poland has been a dependable partner for policymakers in Berlin, Brussels and Washington, DC.

It is one of Europe’s shining **successes**. *Alone in the European Union, Poland did not suffer a recession after the financial crisis. Its economy has grown by 33% since 2007, compared with 2% for the euro zone. Its transport and energy infrastructure has been transformed. Poland has been a dependable partner for policymakers in Berlin, Brussels and Washington, DC.* (www.economist.com, August 8, 2015)

Այսպիսով՝ մաս-ամբողջ կոնտակտային/դիստանցիոն բազմակարգայնացման ճանաչողական-փոխանվանական կաղապարում համաիրադարձային լեզվամիավորը նախորդում է ՆՃՀՖ-ին, որտեղ առկա է մեկից ավելի իրադարձությունների բովանդակությանը վերաբերող տեղեկույթ, և այստեղ հասցեատերը, փորձելով վերականգնել նշյալ իրադարձությունների բովանդակությունը, կրկին դիմում է ինդուկտիվ մեթոդի կիրառությանը: Տնտեսական իրադարձության մտապատկերի վերականգնման գործընթացը մաս-ամբողջ կոնտակտային/դիստանցիոն բազմակարգայնացման կաղապարի շրջանակներում կարելի է ներկայացնել հետևյալ կերպ.

Համաիրադարձային լեզվամիավորների շնորհիվ կանոնավոր կերպով առաջացող ճանաչողական-փոխանվանական կաղապարների բացահայտումը և դասակարգումը թույլ են տալիս եզրակացնել, որ համաիրադարձային փոխանունության ճանաչողական մեխանիզմն անհրաժեշտ հնար է իրականության որևէ հատվածի՝ ամեն մի իրողության, այդ թվում՝ տնտեսական իրադարձության ընկալման համար:

Ճանաչողական-փոխանվանական կաղապարների վերլուծությունը հնարավորություն է տալիս նաև որոշարկելու համաիրադարձային փոխանունության հիմնական գործառույթները: Առաջնային կարելի է համարել *ճանաչողական գործառույթը*, քանի որ ճանաչողական փոխանունության գործընթացն ուղղակիորեն կապված է տեղեկատվության ընդունման, մշակման և վերամշակման հետ, որի արդյունքում հասանելի է դառնում նոր երևույթների և իրողությունների ընկալման և իմաստավորման հնարավորությունը: Բացի այդ, ճանաչողական-փոխանվանական մեխանիզմը գործում է որպես կապող օղակ տարբեր իրադարձությունների միջև, որոնք շարադրվում են դիսկուրսում՝

այսպիսով իրականացնելով *դիսկուրսի ձևավորման գործառույթ*, որն էլ ապահովում է խոսընթացի շարունակականությունը: Ճանաչողական-փոխանվանական անցումների առաջացման համար համաիրադարձային լեզվամիավորների կիրառումը դիսկուրսում հետապնդում է ևս մեկ նպատակ՝ նվազագույն լեզվական միջոցների կիրառմամբ փոխանցել բովանդակային և քանակական առումով առավելագույն չափի տեղեկատվություն: Այսպիսով, ճանաչողական փոխանունության մեխանիզմը իրականացնում է նաև *լեզվական միջոցների տնտեսման գործառույթ*: Այս գործառույթից բխում է համաիրադարձային լեզվամիավորների *ընդհանրացնող գործառույթ*: Իրադարձություն ցուցանշող բառույթներն ընդհանրական կերպով անվանում են երևույթներ, գործողություններ՝ հղում կատարելով մի ամբողջական կարգի: Ճանաչողական-փոխանվանական անցումները հնարավորություն են ընձեռում հասցեատիրոջը բացահայտելու հասկացույթ-նպատակի տեղեկույթը՝ դա վերամշակելու և իմաստավորելու համար: Այսպիսով՝ ճանաչողական փոխանունությունն իրականացնում է նաև *բացատրական գործառույթ*: Ի վերջո, ճանաչողական-փոխանվանական անցմանը բնորոշ է *գործաբանական գործառույթը*, քանի որ որոշակի իրադարձության նկարագրման նպատակով ընտրված լեզվամիավորը կարող է ազդել տեղեկատվության ընկալման հետագա գործընթացների վրա՝ հասցեատիրոջ մեջ արթնացնելով որոշակի դիրքորոշում տվյալ իրադարձության նկատմամբ:

Տնտեսական իրադարձության լեզվաճանաչողական մոդելավորման սկզբունքների մեր ուսումնասիրության արդյունքում հանգում ենք հետևյալ եզրակացությունների.

1. Տնտեսական իրադարձությունը մտապատկերմանը ենթակա օբյեկտիվ իրականության մի հատված է, կազմորոշված ճանաչողական կադապար, և անհատների գիտակցության մեջ ամրագրված է որպես կայուն գիտելիքի միավոր: Իրազեկվելով տնտեսական աշխարհի իրադարձություններին՝ անհատն անմիջականորեն փորձում է կերտել համապատասխան երևույթների մտավոր կադապարները, ներգրավվում է դրանք վերլուծելու գործընթացի մեջ, այսինքն որոշում է դրանց հնարավոր հեռանկարները, հետևանքներն ու վերջնական նպատակները, արդյունքում՝ կառուցում կամ ամբողջացնում է աշխարհի տնտեսական իր պատկերը: Այսպիսով՝ տնտեսական իրադարձությունը հանդես է գալիս որպես անհատի կողմից աշխարհի տնտեսական պատկերի համալրմանն ուղղված անհրաժեշտ և անքակտելի տարր:

2. Ուսումնասիրությունը փաստում է, որ տնտեսական իրադարձությունը հարաշարժ երևույթ է, որն ընթանում է որոշակի հանգամանքներում, ըստ որոշակի սցենարի և հետևաբար՝ ընկալվում է ֆրեյմ-սցենարի միջոցով: Վերջինս պարունակում է սյրթներ, որոնք իրենց էությանը երկու տեսակի են՝ միջուկային և պայմանական: Շրջակա աշխարհի հետ մարդու փոխազդեցության

ժամանակ կատարվում է ֆրեյմ-սցենարի հարմարակցում որոշակի իրադրությանը՝ կախված անհատի՝ օբյեկտիվ իրականության մասին գիտելիքից: Միջուկային, այսինքն՝ իրադարձության համար պարտադիր սլոթներն են՝ սուբյեկտը (գործողություն կատարողը), փոփոխությունը, վայրը, ժամանակը: Պայմանական սլոթներ կարող են լինել տնտեսական իրադարձության օբյեկտը, պատճառը, հետևանքը, նպատակը, արժևորումը, կանխատեսումը և այլն:

3. Տնտեսական մեդիադիսկուրսի համապարփակ ընկալման համար հաճախ անհրաժեշտ են ոչ միայն միջուկային, այլև որոշ պայմանական սլոթներ, որոնք այս կամ այն դեպքում ակտիվանում և առաջ են մղվում տվյալ իրադարձության ընկալումը համապարփակ դարձնելու համար:

4. Առավել ծավալուն իրադարձությունները կարող են ներկայացվել մակրոսցենարներով, որոնք, իրենց հերթին, պարունակում են մեկից ավելի միկրոսցենարներ: Դրանցից առաջինն առանցքային է տվյալ իրադարձության ընկալման համար, մինչդեռ մնացյալը լրացնում է իրադարձությունը տարաբնույթ տեղեկատվությամբ:

5. Տնտեսական իրադարձության հասկացության ղաշտի համակողմանի կառուցման նպատակով, բացի ֆրեյմ-սցենարում միջուկային և պայմանական սլոթների ներգրավվածությունից, պահանջվում է նաև անհատի դրվագային հիշողության մեջ պարփակված, անհատական գիտելիքի և փորձի հիման վրա գործող իրադարձային կադապարների կիրառում: Անհատն, իրագեկվելով տնտեսական իրադարձություններին, ամեն անգամ համալրում և վերափոխում է այս իրադարձային կադապարները, նաև ստեղծում նորերը, որոնք, ի վերջո, հանգրվանում են նրա գիտելիքների շտեմարանում:

6. Տնտեսական մեդիադիսկուրսում տնտեսական իրադարձության հասկացության ղաշտի ձևավորման հիմնարար հնարներից է համաիրադարձային փոխանունությունը: Ներկայանալով որպես հիմնարար գործընթաց՝ իրադարձության մոդելավորման ճանաչողական մեխանիզմ, վերջինս հանդես է գալիս իբրև իրականության ընկալման և կարգայնացման, աշխարհի մասին գիտելիքի և իմացության իմաստավորման ու կազմակերպման գերակա ձև, որի միջոցով ամբողջանում են մեր մտքերը, կազմվում է մեր կարծիքը, մտավոր կադապարների ստեղծմամբ ձևավորվում է պատկերացում աշխարհի մասին ընդհանրապես և, մասնավորապես ամբողջանում է աշխարհի տնտեսական պատկերը:

7. Համաիրադարձային փոխանունությունը բարդ մտավոր գործընթաց է, որի ժամանակ գործի են դրվում անհատի ճանաչողական մեխանիզմները որևէ երևույթների միջոցով այլ էության հասկացության ղաշտը ձևավորելու և իմաստավորելու համար: Այս գործընթացում համաիրադարձային լեզվամիավորները, ծառայելով որպես «հղման կետ» և հասկացությա-աղբյուր, ճանաչողական-փոխանվանական կադապարների միջոցով մտավոր

ներթափանցում են իրականացնում հասկացույթ-նպատակ: Փոխանվանական անցումները զուգորդման հիման վրա առաջացած ճանաչողական գործընթացների արդյունք են և աշխարհընկալման միջոց:

8. Տարբեր համաիրադարձային լեզվամիավորների միջոցով իրադարձության հասկացության դաշտի ձևավորումը տեղի է ունենում ճանաչողական-փոխանվանական՝ կանոնավոր կերպով առաջացող կաղապարների օգնությամբ: Այս լեզվամիավորների յուրատիպ «բաց» ֆրեյմները ակտիվանում են ճանաչողական-փոխանվանական անցումներ կատարելիս և համապատասխան տեղեկույթը վերակարգայնացնելիս կամ բազմակարգայնացնելիս: Հատկանշական է, որ այս ֆրեյմների բնույթը խոսընթացում փոփոխական է, հետևաբար՝ վերակարգայնացման կամ բազմակարգայնացման ճանաչողական մեխանիզմների ներգործությամբ նրանք ամեն անգամ հագեցվում են լրացուցիչ բովանդակությամբ:

9. Համաիրադարձային փոխանվանական անցման գործընթացում կարող են ակտիվանալ ինչպես մեկ, այնպես էլ միաժամանակ մեկից ավելի հասկացության տիրույթներ: Համաիրադարձային լեզվամիավորների ֆրեյմների բովանդակությունը փոփոխական է և, շնորհիվ ճանաչողական-փոխանվանական անցումների, ամեն անգամ հստակեցվում է: Տնտեսական մեդիադիսկուրսում այս լեզվամիավորների իմաստային բովանդակությունը կազմորոշվում է նշյալ ճանաչողական-հասկացության ֆրեյմի սահմաններում, որտեղ կատարվում է համապատասխան տեղեկույթի վերակարգայնացում կամ բազմակարգայնացում: Վերակարգայնացման գործընթացում հասկացույթ-աղբյուրը մտավոր ներթափանցում է իրականացնում մեկ հասկացույթ-նպատակ, մինչդեռ բազմակարգայնացման գործընթացը ենթադրում է մեկից ավելի հասկացույթ-նպատակների ակտիվացում:

10. Տնտեսական մեդիադիսկուրսում համաիրադարձային գոյականների միջոցով անվանվող նշյալ տնտեսական իրադարձության բովանդակության վերձանման նպատակով անհատը կիրառում է մի շարք վերլուծական եղանակներ, այդ թվում՝ դեդուկտիվ և ինդուկտիվ մտածողության մեթոդները. այսկերպ համալրվում է տվյալ լեզվամիավորների ֆրեյմների չլրացված սլոթների պարունակությունը և ստեղծվում տվյալ իրադարձության վերջնական մտավոր կաղապարը:

11. Կանոնավոր կերպով առաջացող վերոնշյալ ճանաչողական-փոխանվանական անցումների ուսումնասիրության հիման վրա աշխատանքում մշակվել է ճանաչողական-փոխանվանական կաղապարների համապարփակ տիպաբանություն:

12. Համաիրադարձային փոխանունության ճանաչողական մեխանիզմը, որպես օբյեկտիվ իրականության որոշակի հատվածի մտավոր կառուցվածքայնացման գործընթաց, իրականացնում է որոշակի գործառույթներ՝

ճանաչողական, դիսկուրսի ձևավորման, լեզվական միջոցների տնտեսման, ընդհանրացնող, բացատրական և գործաբանական: Այս բոլոր գործառույթները նպաստում են անհատի կողմից տնտեսական իրադարձության հասկացության իրադարձության ձևավորման գործընթացին:

Այսպիսով մեր հետազոտության արդյունքները թույլ են տալիս վեր հանել տնտեսական իրադարձության հայեցակարգը, բացահայտել դրա՝ որպես տնտեսական մեդիադիսկուրսի միավորի կարգայնացման և ընկալման համար անհրաժեշտ լեզվական և ճանաչողական առանձնահատկությունները, որոշել այն ռազմավարությունները, մեխանիզմներն ու մեթոդները, որոնցով առաջնորդվում է անհատն այս երևույթի մտավոր կադապարը ստեղծելու, կատարելագործելու, այլ կերպ ասած՝ տնտեսական աշխարհի պատկերն ամբողջացնելու նպատակով:

Ատենախոսության հիմնադրույթներն արտացոլված են հետևյալ հրապարակումներում՝

1. Широкозначные слова в свете когнитивной теории // Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում, N 7, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2006, էջ 96-102, (համահեղինակ՝ Ե.Լ. Երզնկյան):
2. Концепт 'событие' и лексические средства его репрезентации в английском языке // «Կանթեղ» գիտական հոդվածների ժողովածու, N 1 (34), Երևան, «Ատոլիկ» հրատ., 2008, էջ 97-102, (համահեղինակ՝ Ե.Լ. Երզնկյան):
3. К вопросу о средствах репрезентации концепта // «Կանթեղ» գիտական հոդվածների ժողովածու, N 2 (43), Երևան, 2010, էջ 149-155, (համահեղինակ՝ Ե.Լ. Երզնկյան):
4. On Some Criteria for Defining Lexical Semantics // Armenian Folia Anglistika International Journal of English Studies, N 1-2 (7), Yerevan, Lusakn Publishers, 2010, p. 55-61 (Co-author: Y. Yerznkyan).
5. Заместительный потенциал широкозначного существительного stuff в английском языке // I International Scientific Conference 'Intercultural Dialogues' Scientific Papers. Georgia, Telavi, Telavi State University, 2011, с. 20-26.
6. Функциональная категоризация широкозначных слов // LATEUM-2013 Conference proceedings "ELT and Linguistics 2013: New strategies for better solutions". Moscow, MAKS Press, 2013, p. 46-51.
7. Ժամանակի նշույթավորումը տնտեսական իրադարձություններում // Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում, N 2 (19), Երևան, ԵՊՀ, 2015, էջ 42-52:
8. Տնտեսական իրադարձություն ցուցանող լեզվամիավորների իմաստաբանական վերլուծություն // Լրաբեր հասարակական գիտությունների,

- N 3 (645), Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2015, էջ 198-204:
9. Տնտեսական իրադարձությունների արժևորումը ՋԼՄ-ներում // Բանբեր Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի, Երևան, «Տնտեսագետ» հրատ., 2015, N 4 (40), էջ 152-163:
 10. Գործողություն կատարողի առանձնահատկությունները տնտեսական իրադարձություններում // «Կանթեղ» գիտական հոդվածների ժողովածու, N 1 (66), Երևան, «Ասողիկ» հրատ., 2016, էջ 29-34:
 11. Frame Structure Peculiarities of Economic Events // Akhmanova Readings 2015, Conference Proceedings, Moscow State University, Moscow, 2016, с. 39-43.
 12. Модальные глаголы как средство прогнозирования экономических событий // Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2016, N 7 (61), Ч. 1, с. 59-61.
 13. Изменение как важный компонент фрейм-сценария экономического события // Новое слово в науке и практике: гипотезы и апробация результатов исследований. Сборник материалов XXIII международной научно-практической конференции. Новосибирск, 28 марта, 22 апреля 2016, Новосибирск: ЦРНС, 2016, с. 101-105.
 14. Лингвокогнитивные особенности объекта экономического события // Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2016, N 9 (63), Ч. 3, с. 63-65.
 15. Analyzing Event-Denoting Words through Cognitive Metonymy // Akhmanova Readings 2016, Conference Proceedings, Moscow State University, Moscow, 2017, с. 81-87. (Co-author: Y. Yerznkyan).
 16. Peculiarities of economic events covering news // Филология и лингвистика. Казань: Молодой ученый, 2017, N 2 (6) с. 29-31.
 17. Տնտեսական դիսկուրսը որպես սահմանակարգային դիսկուրսի տեսակ // Լրաբեր հասարակական գիտությունների, N 2 (650), Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2017, էջ 293-298:
 18. Ճանաչողական փոխանությունը՝ տարբեր տեսությունների դիտանկյունից // «Կանթեղ» գիտական հոդվածների ժողովածու, N 2 (66), Երևան, «Ասողիկ» հրատ., 2017, էջ 93-100:
 19. Իրադարձության արժևորման չափանիշների ուսումնասիրություն // Science and Education. A New Dimension: Philology, v. 36, Issue 136, Budapest, 2017, p. 33-35.
 20. Linguistic Means of Expressing Economic Forecast in Business News // Science and Education. A New Dimension: Philology, v. 37, Issue 137, Budapest, 2017, p. 15-17.

21. Функциональные особенности экономического медиатекста // Филология и культура. Казань: изд-во Казанского (Приволжского) федерального университета, 2017, 2 (48), с. 6-10.

22. Երևույթների ճանաչողական կադապարի ձևավորումը տնտեսական մեդիադիսկուրսում // Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում, N 2 (23), Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2017, էջ 130-137:

АРУТЮНЯН ЛУСИНЕ АРМОНОВНА

**ЛИНГВОКОГНИТИВНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОБЫТИЯ**

РЕЗЮМЕ

В данной диссертационной работе исследуется концепт "экономическое событие" и его выражение в экономическом медиадискурсе с лингвокогнитивной точки зрения.

Экономическое событие в исследовании определяется как все то, что происходит как в мировой экономике, так и в экономике отдельно взятых стран и включает в себя любую экономическую ситуацию, которая порождает экономический спад или подъем, например, выпуск новых товаров, начало сотрудничества, слияния, поглощения, развал компаний, резкое повышение или снижение котировки ценных бумаг и другие подобные события, которые общество оценивает как существенные, важные изменения в экономическом мире.

Цель настоящего исследования состоит в выявлении лингвокогнитивной концепции экономического события.

Актуальность данной работы заключается в том, что она обращается к ряду проблем, находящихся в центре внимания многих междисциплинарных исследований, анализирующих роль языка в процессе когниции и принципов формирования экономической картины мира. С глобальным экономическим и технологическим развитием, вопросы, связанные со статусом экономики разных стран, экономическими отношениями между государствами, а также улучшением уровня жизненных стандартов становятся все более актуальными, так как они затрагивают интересы каждого и общества в целом. Следовательно, разработка механизмов концептуализации фрагментов объективной действительности, каковыми являются экономические события, и лингвистических средств их выражения, анализ экономического дискурса и принципов его пересечения с медиадискурсом являются неперенным условием для адекватного понимания, концептуализации и категоризации происходящих в мире экономических процессов и явлений.

Научная новизна данной диссертационной работы определяется многоаспектным исследованием концепта "экономическое событие" в контексте лингвистической и когнитивной парадигм. В работе впервые делается попытка выявить когнитивную модель экономического события – фрейм-сценарий,

состоящий из ядерных и альтернативных слотов. Новым является также введение понятия "общесобытийная метонимия", которая определяется как фундаментальный механизм для концептуализации экономического события. Процесс концептуализации экономического события интерпретируется в контексте когнитивного механизма общесобытийной метонимии, что позволило предоставить новый статус общесобытийным лингвистическим единицам как необходимым средствам концептуализации и категоризации фрагментов объективной действительности. В исследовании также разработана типология когнитивных-метонимических моделей, которые порождаются посредством общесобытийных лингвистических единиц в рамках когнитивного механизма общесобытийной метонимии.

Теоретическая значимость работы состоит в разработке лингвокогнитивного подхода в исследовании концепта "экономическое событие". Диссертационное исследование вносит определенный вклад в углубление и систематизацию теорий, связанных с анализом дискурса и его институциональных типов. Разработанная теория когнитивного механизма общесобытийной метонимии раскрывает основные принципы и процессы концептуализации и категоризации фрагментов объективной действительности, в частности экономического события. Следовательно, подходы и принципы данного исследования, разработанная типология когнитивных-метонимических моделей в целом могут способствовать дальнейшему развитию теории когнитивной метонимии.

Практическое значение исследования заключается в том, что полученные результаты и вводимый материал могут быть использованы при разработке теоретических курсов по общему языкознанию и когнитивной лингвистике и других релевантных дисциплин, а также при разработке и составлении учебников и учебных пособий, посвященных особенностям медиадискурса и анализу построения и интерпретации текстов экономической тематики.

LUSINE HARUTYUNYAN

LINGUO-COGNITIVE MODELLING OF THE ECONOMIC EVENT

SUMMARY

The thesis explores the concept of economic event and its reflection in economic media discourse from linguistic and cognitive perspectives. An economic event may be defined as any occurrence that takes place in the global economy and in the economies of certain countries and involves any situation triggering ups and downs of economy. Economic events may include the production of new items, the launch of companies, the start of their cooperation, mergers, takeovers, collapses, a sudden fall or increase in the value of securities and other similar events, which society considers to lead to crucial changes in the economic world.

The present study seeks to identify the linguo-cognitive framework of the economic event.

The topicality of the thesis is determined by the fact that it addresses issues in the focus of many interdisciplinary studies exploring the role of language in the cognition process and the principles of the world economic picture formation. With the advance of economy and technology worldwide, economic conditions and economic relations between countries and the enhancement of the quality of living standards have become increasingly important, as they touch the lives of people and the society as a whole. Therefore, studying cognitive peculiarities and linguistic means of expressing economic events and researching economic discourse and the principles of its intersection with media discourse are a prerequisite for a proper understanding, analysis, conceptualization and categorization of economic processes unfolding in the world.

The novelty of the research is demonstrated by the comprehensive study of the concept "economic event" as seen from linguistic and cognitive perspectives. In the present research, for the first time an attempt has been made to identify the cognitive model of the economic event, a frame-scenario consisting of nuclear and alternative slots. The novelty of the work is also supported by the introduction of a new term "event metonymy" and its identification as a fundamental tool for economic event conceptualization. The process of the conceptualization of the economic event has been interpreted in the context of event metonymy theory, thus granting a novel status to event-denoting general purpose words as necessary means for perception of the segments of objective reality. Finally, the study offers a comprehensive

typology of cognitive-metonymic models generated by event-denoting general purpose words within the framework of event metonymy mechanism.

The theoretical significance of the thesis is validated by the fact that the conclusions drawn as outcomes of the investigation may contribute to the further development of disciplines related to the discourse study and its institutional types. It may also serve as a valuable contribution to the development of disciplines that address the issues concerning conceptualization and categorization of various segments of reality. The thesis sheds light on the principles and mechanisms of world conceptualization within the framework of cognitive metonymy, namely event metonymy. At the same time, it identifies the main functions performed by the latter and provides an extensive typology of cognitive-metonymic models. All these results may develop the theory of cognitive metonymy.

The research is practically significant, as its findings can be used when designing theoretical courses on general and cognitive linguistics, and other related disciplines. They can also contribute to the development of teaching and methodological materials and textbooks addressing the peculiarities of the language for the Media, as well as be invested in the analysis of economic text formation and interpretation.

A handwritten signature in dark ink, appearing to be 'S. P. S.', located in the lower right quadrant of the page.